

WERELDERFGOEDGIDS **FREDERIKSOORD** **WILHELMINAORD**

KOLONIËN VAN
WELDADIGHEID
FREDERIKSOORD

KOLONIËN VAN
WELDADIGHEID
WILHELMINAORD

NUR 521, 680
ISBN 978 90 232 5854 4
1e druk, 2022

UITGAVE
Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen

INHOUDLIJKE REDACTIE
Programmabureau Werelderfgoed
Koloniën van Weldadigheid (NL),
Provincie Drenthe
(Marcel-Armand van Nieuwpoort en Wendy Schutte)
met dank aan Mariëlle Kooij
(Nationaal Gevangenismuseum)

TEKSTEN EN ROUTES
Wim Huyser, Patrick de Rynck en Rob Wolfs

TEKSTREDACTIE
Lilian Eefting, Leef in tekst

FOTOGRAFIE
Albert Brunsting, Miranda Drenth, James van Leuven e.a.

GRAFISCHE VORMGEVING EN OMSLAG
Nicole Herink, Oostenwind BNO

DRUK
Drukkerij Van Gorcum, Meppel

© 2022, Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum BV,
Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Ofschoon iedere poging is ondernomen volgens de auteurswet rechthebbenden van het in dit boek opgenomen illustratiemateriaal te traceren, is dit in enkele gevallen niet mogelijk gebleken. In het onderhavige geval verzoekt de uitgever rechthebbenden contact met hem op te nemen.

DEZE GIDS

ZIN OM TE WANDELEN OF FIETSEN IN HET UNESCO WERELDERFGOED KOLONIËN VAN WELDADIGHEID IN NEDERLAND?

DEZE GIDS IS JE WEGWIJZER MÉT ACHTERGRONDINFORMATIE. DE GIDS IS GESCHIKT VOOR WIE ZICH VAN TEVOREN WIL ORIËNTEREN, MAAR OOK VOOR WIE TIJDENS EEN VERBLIJF IN DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID EEN LEIDRAAD VOOR TOCHTEN ZOEKT EN MEER WIL WETEN OVER DE ACHTERGROND VAN HET GEBIED. DE WANDELING VOERT DOOR HET WERELDERFGOED, DE FIETSRROUTE BESLAAT EEN IETS RUIMER GEBIED.

DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID ZIJN SINDS 26 JULI 2021 INGESCHREVEN ALS UNESCO WERELDERFGOED. ZO ERKENT UNESCO DE CULTUURLANDSCHAPPEN VAN FREDERIKSOORD-WILHELMINAARD EN VEENHUIZEN IN NEDERLAND, EN WORTEL-KOLONIE IN VLAANDEREN, ALS VAN UITZONDERLIJKE EN UNIVERSELE BETEKENIS VOOR DE HELE MENSHEID.

ER IS EEN GIDS VOOR FREDERIKSOORD-WILHELMINAARD EN VOOR VEENHUIZEN. BEIDE GIDSEN CONCENTREREN ZICH OP HET WERELDERFGOED EN BESTEDEN OOK ENIGE AANDACHT AAN HET AANGRENZENDE GEBIED.

VOOR INFORMATIE OVER HORECA EN LOKALE ACTIVITEITEN VERWIJZEN WE U NAAR HET INTERNET. ZIE ONDER ANDERE WWW.KOLONIENVANWELDADIGHEID.EU, DE OFFICIËLE WEBSITE VAN HET WERELDERFGOED KOLONIËN VAN WELDADIGHEID.

unesco
Werelderfgoed

INHOUDSOPGAVE

UNIEK IN DE WERELD

I. INLEIDING

1. DE AANLOOP	8
2. HET BEGIN VAN HET STELSEL	9
3. DE IDEALE KOLONIËNWERELD	12
4. HET EXPERIMENT AAN DE ORDE	14
5. VERNIEUWING EN SCHAALVERGROTING	16
6. NIEUWE WAARDERING VOOR OUDE WAARDEN	18

II. FREDERIKSOORD–WILHELMINAORD: HET VERHAAL

24

III. HET LANDSCHAP

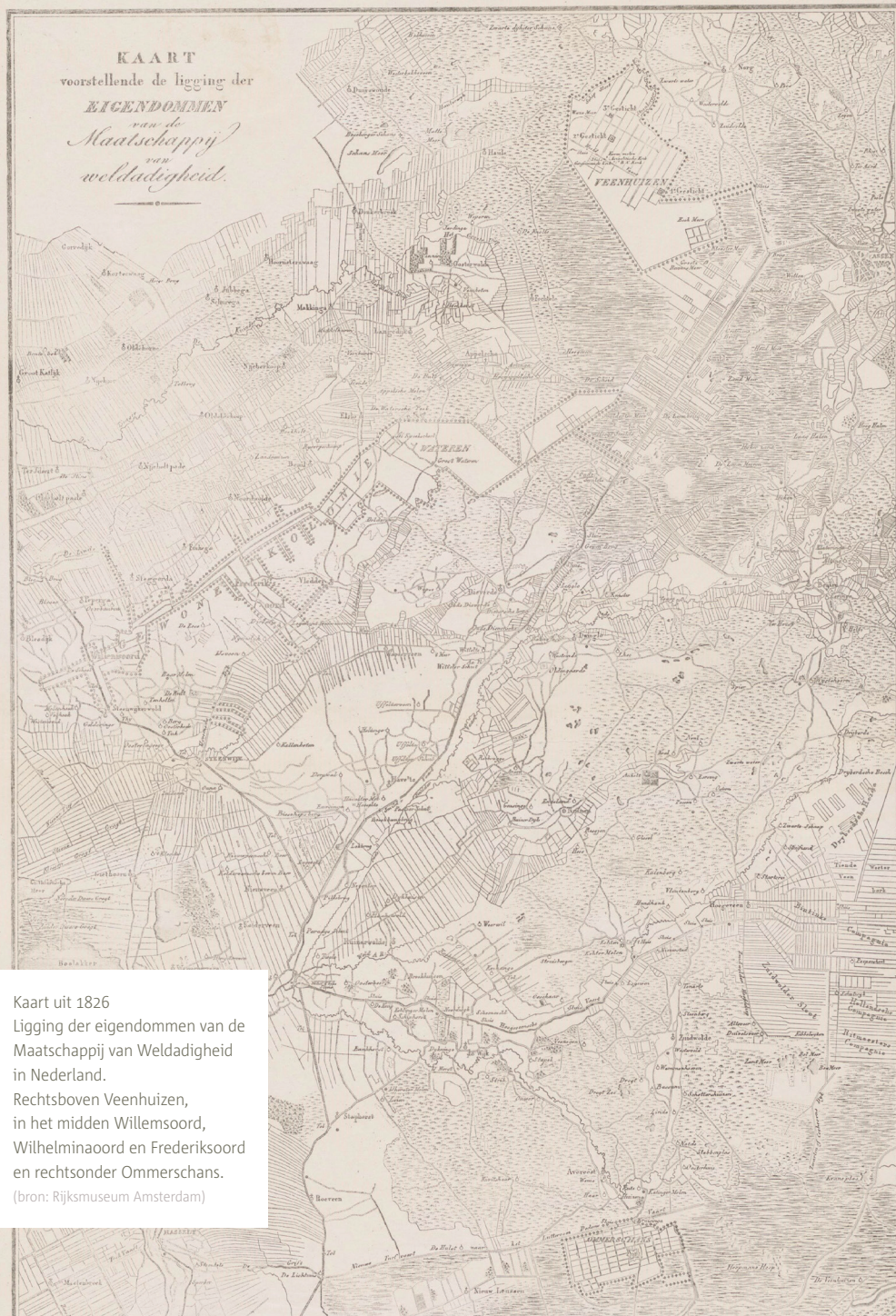
38

IV. HET LEVEN IN DE KOLONIE: WIE, HOE EN HOEVEEL?

54

ROUTES

WANDELROUTE FREDERIKSOORD	68
VERBINDINGSROUTE	96
WANDELROUTE WILHELMINAORD	108
FIETSRUTE FREDERIKSOORD, WILHELMINAORD,
VIERDEPARTEN, BOSCHOORD, DOLDERSUM	130

Kaart uit 1826
Ligging der eigendommen van de
Maatschappij van Weldadigheid
in Nederland.
Rechtsboven Veenhuizen,
in het midden Willemsoord,
Wilhelminaoord en Frederiksoord
en rechtsonder Ommerschans.
(bron: Rijksmuseum Amsterdam)

Luchtfoto van het landschap in Wilhelminaoord
(foto Miranda Drenth)

UNIEK IN DE WERELD

DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID ZIJN EEN WERELDWIJD UNIEK SOCIAAL EXPERIMENT IN HET BESTRIJDEN VAN ARMOEDE. DAT GEBEURDE HIER MET EEN SYSTEEM VAN BINNENLANDSE LANDBOUWKOLONIËN. UNESCO ZAG TWEE REDENEN OM DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID IN 2021 AAN TE WIJZEN ALS WERELDERFGOED:

1. Het landschap is zo ontworpen en ingericht dat het de bewoners stimuleert tot rationeel en productief gedrag. Anders gezegd: de rechte lijnen van de wegen en lanen, en het ritme en de regelmaat van de gebouwen zouden de bewoners stimuleren tot logisch denken en efficiënt werken.
2. Het sociale experiment wilde arme mensen én de arme gronden ontwikkelen. Een utopisch idee gebaseerd op ideeën uit de achttiende-eeuwse Verlichting werd in de praktijk gebracht. De 'verheffing' van inwoners met werk, onderwijs en morele vorming stond centraal.
Doel: een beter leven voor deze mensen. Dit systeem had in de negentiende eeuw veel invloed op de zorg in instellingen in Europa en daarbuiten.

I INLEIDING: EEN GROOTS SOCIAAL EXPERIMENT

BEELD JE EVEN IN: JE WEET NERGENS VAN. JE LOOPT DOOR DE ORANJELAAN IN WILHELMINAORD OF DE HOSPITAALLAAN IN VEENHUIZEN. IS DIT EEN LANDGOED? KONINKLIJK MISSCHIEN, WIE WEET? OF BEN JE OP HET TERREIN BELAND VAN EEN GROTE ZORGINSTELLING, EEN GEVANGENIS? DE SFEER IS BIJZONDER: HOGE BEUKEN EN EIKEN, GROEN DAT RUST UITSTRAALT, DE WEGEN STRAK EN RECHTLIJNIG, DE IMPOSANTE GEBOUWEN ORDELIJK IN HET GELID, JA, DWINGEND ZELFS.

WEINIG LANDSCHAPPEN IN DE LAGE LANDEN ZIJN NIET MEE VORMGEGEVEN DOOR MENSEN. MAAR WEINIG LANDSCHAPPEN ZIJN ZÓ INGRIJPEND DOOR DE MENS VORMGEGEVEN ALS DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID IN NEDERLAND EN BELGIË. ALLEMAAL ZIJN ZE ANDERS, ALLEMAAL LIJKEN ZE OOK OP ELKAAR. HOE IS DAT ZO GEKOMEN? WAT IS HET VERHAAL?

1. DE AANLOOP

1815. Stadhouders Willem I keert na de val van Napoleon terug naar Nederland en wordt koning. Tot 1830 zullen het huidige Nederland en België samen het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden vormen. Voorspoedig is het begin niet. In het land speelt zich een economische catastrofe af en de bestaande armenzorg, plaatselijk georganiseerd en deels via de kerk, kan de grote armoede niet opvangen. Zeker in de steden bepalen schrijnende armoede, werkloosheid en bedelarij mede het straatbeeld. In 1818 leeft bijna een derde van de bevolking van publieke liefdadigheid. De armoede zorgt voor overlast en vormt ook een politieke dreiging. Dit probleem moet worden aangepakt. De grondwet van 1815 maakt mogelijk dat op een vernieuwende manier te doen, vanwege onder meer de ingevoerde vrijheid van godsdienst en onderwijs.

In januari 1818 richt generaal Johannes van den Bosch een verzoekschrift tot Willem I. Van den Bosch is de voorzitter en drijvende kracht van de nieuwe Provisionele Commissie van Weldadigheid, die de oprichting van een Maatschappij van Weldadigheid voorbereidt. Het netwerk achter Van den Bosch bestaat uit hoge ambtenaren van Binnenlandse Zaken, zoals J.W.C. Le Jeune en C. Vollenhoven, landbouwkundige Jan Kops en mannen uit de adellijke elite. Prins Frederik wordt beschermheer. De Maatschappij van Weldadigheid zal werk verschaffen aan de vele 'behoeftevolle ingezetenen'. Na een scholing zullen geschikt bevonden gezinnen onder deskundige leiding 'nog ongecultiveerde gronden in ons Vaderland' ontginnen. Dat wordt dus een soort binnenlandse kolonisatie met een sociaal oogmerk.

Armoede met Franse wortels

Armoede is begin negentiende eeuw een algemeen Europees probleem, maar in de ooit zo welvarende Nederlanden is de urgentie groot omdat die welvaart gebaseerd was op handel en de industrialisatie pas laat op gang kwam. In de Franse tijd stortte de zeehandel in. Hierdoor verloor Nederland zijn centrale plek in de wereldgraanhandel. Gevolg: stijgende prijzen. Ondertussen kon de textielindustrie de concurrentie met de buurlanden niet meer aan. Ook de staatskas is leeg als het koninkrijk wordt gesticht. Dat komt door de vele oorlogen onder Napoleon, die de staatsschuld fors hebben doen toenemen en waardoor eigendommen in waarde zijn gedaald. Budgetten voor sociale zorg zijn er nauwelijks. De Industriële Revolutie breekt in het Noorden pas door na 1860.

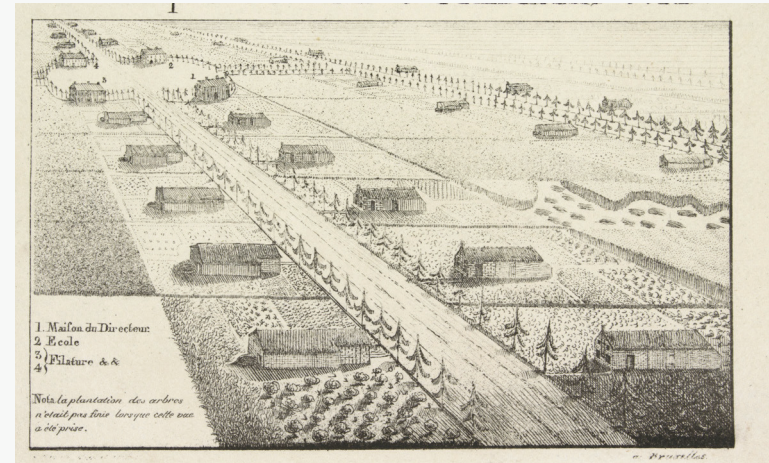
II. FREDERIKSOORD-WILHELMINAORD: HET VERHAAL

Prent van de Kolonie Frederiksoord van Dirk Sluyter naar een tekening van H.P. Oosterhuis
(collectie Rijksmuseum)

Het begin: proefkolonie Frederiksoord

Het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid begint in 1818 in Frederiksoord, de eerste proefkolonie, waar tot op vandaag het kantoor van de Maatschappij van Weldadigheid staat. We bevinden ons hier op de grens van Drenthe, Overijssel en Friesland.

Prent in vogelperspectief van het landschap Frederiksoord, gepubliceerd in een Franse vertaling van teksten van Johannes van den Bosch in 1821
(collectie Rijksmuseum)

In Frederiksoord lag het landgoed Westerbeeksloot. Dat is vernoemd naar François van Westerbeek, die het vanaf 1614 tot ontwikkeling had gebracht. Ten zuiden daarvan ontstond de eerste vrije kolonie met 53 koloniewoningen of hoeves, ordentelijk, functioneel en in lintvorm geplaatst langs vier parallel lopende wegen. Om de twaalf woningen stond een woning van een huismeester.

De zelf te onderhouden en eigen koloniehoeve, het gebruik van de gemeenschappelijke voorzieningen met de bijbehorende sociale controle, zoals de school en de kerk, het toezicht van de wijkmeesters en ook het strakke dagritme moesten de kolonisten discipline bijbrengen. Dat was de opzet.

Een jaar later werd ten oosten en ten noorden van het landgoed een begin gemaakt met de tweede kolonie, met in totaal vijftig hoeves. Deze zou later hernoemd worden en deel gaan uitmaken van Frederiksoord.

Turf speelt een rol in het Koloniënverhaal. Al in 1642 was op de grens van Drenthe en Friesland de Schipsloot gegraven voor de afvoer van turf uit het ontginningsgebied Vledderse Veld, richting Steenwijk. Toen is ook de opmerkelijke naam 'Vierdeparten' ontstaan: voor het aanleggen van de sloot stonden landeigenaren een vierde deel – oftewel een vierde part – van hun percelen af. Je had de Westvierdeparten (richting Willemsoord) en de Oostvierdeparten (richting Doldersum).

In 1821 werd hier uit de veengrond nog altijd turf gewonnen. Dat diende als brandstof voor de huizen van ambtenaren en kolonisten, en ook voor de steenbakkerij van de Koloniën en zijn ovens. Rond het punt waar de drie provincies – Drenthe, Friesland en Overijssel – aan elkaar grenzen, maakte de Schipsloot een bijna haakse bocht richting Friesland. Ofschoon de huidige Westerbeeksloot op veel plaatsen niet meer is dan een sloot met aan weerszijden bomen en struiken, is halverwege Frederiksoord en Wilhelminaord het oorspronkelijke karakter ervan nog goed te herkennen: dit was het kanaal voor het vervoer van turf.

IV HET LEVEN IN DE KOLONIE: WIE, HOE EN HOEVEEL?

DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID WAREN EEN GROOTSCHALIG EXPERIMENT IN ARMOEDEBESTRIJDING. HIER BELANDDEN MENSEN DIE IN ARMOEDE LEEFDEN, UIT HEEL NEDERLAND. ZE LEEFDEN EN WERKTEN EEN TIJDLANG – EEN AANTAL ZELFS HUN HELE LEVEN – IN ‘HUN’ KOLONIE.

HET IDEE DAARACHTER WAS DAT ZIJ EN HUN KINDEREN, DOOR ONDER TOEZICHT EN IN EEN ‘EIGEN’ BOERDERIJTJE AAN LANDBOUW TE DOEN, NIEUWE VAARDIGHEDEN AANLEERDEN, GEWEND RAAKTEN AAN DISCIPLINE EN ZO METTERTIJD EEN NIEUW, ZELFSTANDIG LEVEN KONDEN LEIDEN. DAT WAS GOED VOOR HENZELF EN VOOR DE STAATSKAS. DANKZIJ HET KOLONISTENWERK BESCHIKTE NEDERLAND BOVENDIEN OOK NOG EENS OVER MEER BINNENLANDS GEPRODUCEERDE LANDBOUWPRODUCTEN. HOE VERLIEP DAT ALLES IN HET DAGELIJKSE LEVEN? WIE WAREN DEZE MENSEN? EN VOORAL: WERD HET IDEE OOK IN DE PRAKTIJK GEREALISEERD, MET NAME DAN IN FREDERIKSOORD EN WILHELMINAORD?

Familie De Rijk bij aankomst in Frederiksoord, ca. 1910
(collectie Maatschappij van Weldadigheid)

Familie De Rijk opnieuw op de foto, een jaar na aankomst in de Koloniën, nu met koe en schaap. Frederiksoord, ca. 1910
(collectie Maatschappij van Weldadigheid)

Mensen uit heel Nederland

Neem nu Amsterdam of pakweg Roermond in de jaren 1820. Er is veel armoede in de Nederlandse steden, en dat is zichtbaar in het straatbeeld. Daar wordt massaal gebedeld en gesmeekt om aalmoezen. Mensen in armoede moeten voor hun eigen overleven en dat van hun kinderen rekenen op lokale zorg en op liefdadigheid, die in de eerste plaats wordt georganiseerd door de diverse kerken. Van georganiseerde sociale bescherming door het Rijk is nog lang geen sprake. Wel maakt in de achttiende eeuw de gedachte opgang dat armen in ruil voor zorg een tegenprestatie moeten leveren. Dat verklaart de oprichting van nogal wat ‘armenfabrieken’ en werkhuizen.

De Maatschappij van Weldadigheid oversteeg voor het eerst de lokale armoedezorg: zij werkte op landelijke schaal. Naar haar Koloniën kwamen mensen uit heel Nederland. Maar zij werden wél geselecteerd en gestuurd door de zogeheten subcommissies van de Maatschappij van Weldadigheid, die op lokaal niveau actief waren. Vooral plaatselijke bestuurders, notabelen en vertegenwoordigers van armenbesturen en kerkgenootschappen hadden zitting in de besturen. Een belangrijk selectie-criterium was onder meer de vraag of de ‘gezondenen’ geschikt waren om zelfstandig aan landbouw te doen op een kolonieboerderijtje. De inschatting van de subcommissies bleek lang niet altijd te kloppen, leerde mettertijd de ervaring.

Het is van belang te vermelden dat je in het eerste begin doorgaans vrijwillig naar de Koloniën trok. Nogal wat arme mensen vestigden inderdaad hun hoop voor een betere toekomst op de Koloniën. En dus smeekte een aantal families om te mogen worden opgenomen in een vrije landbouwkolonie. Zo wilden ze ontsnappen uit de armoedespiraal. Desnoods ver van huis.

WANDELROUTE
FREDERIKSOORD
4.4 KM

VERBINDINGSROUTE
2.2 KM

WANDELROUTE
WILHELMINAARD
4,6 KM

FIETSROUTE
FREDERIKSOORD, WILHELMINAARD,
VIERDEPARTEN, BOSCHOORD, DOLDERSUM
26,3 KM

Fietsers in de Oranjelaan in Wilhelminaard, ansichtkaart uit ca. 1900
(collectie provincie Drenthe)

ROUTES

WANDELROUTE FREDERIKSOORD

STARTPUNT

1

Museum de Proefkolonie/Huis van Weldadigheid
Majoor Van Swietenlaan 1A
8382 CE Frederiksoord
www.proefkolonie.nl

Lengte

4,4 km of met uitbreiding 6,7 km

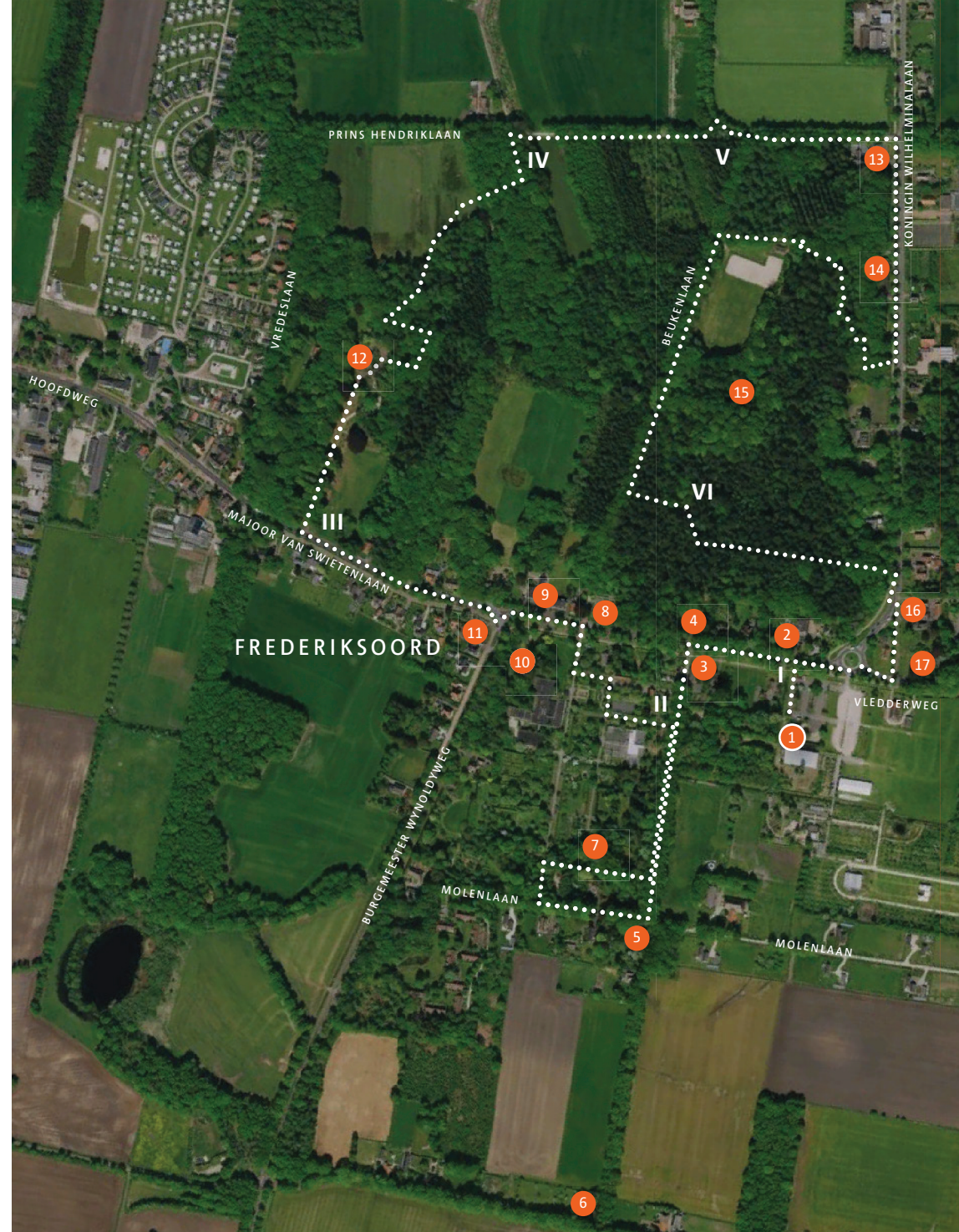
Parkeerplaats

Grote parkeerplaats bij Huis van Weldadigheid

Openbaar vervoer

Bushalte Beukenlaan in Frederiksoord,
lijn 19 of 35 van/naar station Steenwijk;
vanaf de bushalte loop je eerst naar het Huis van Weldadigheid

Vanaf punt IV is er de mogelijkheid van een verbingsroute
(zie pagina 96).

Deel I van de route voert langs punten 1 t/m 7 op de kaart.

Met je rug naar het Huis van Weldadigheid loop je over het parkeerterrein tussen twee heggen door naar een bord 'start routes'. Daar ga je direct linksaf over een klinkerpad. Je komt uit op een tegelpad. Hier schuin rechts oversteken en het klinkerpad voor voetgangers, parallel aan de weg, vervolgen. Nu ga je tussen de nummers 7 en 9 linksaf, een lange bomenlaan: de Graaf van Limburg Stirumlaan. Verderop wordt het een halfverharde weg. Op een viersprong voor huisnummer 4 rechtsaf, een halfverharde beukenlaan, Molenlaan. Na huisnummer 1A aan je rechterhand ga je rechtsaf langs een houten afsluitboom; je volgt een klinkerweggetje. Op de eerste kruising rechtsaf, ook een klinkerpaadje. Nu ga je op een driesprong waar het klinkerpad naar links buigt rechtdoor, een halfverhard bospad. Aan het eind linksaf. Kort daarna rechts aanhouden, even een grassig stukje en dan het bospad vervolgen. Op de hoek van klinkerpaden rechtdoor.

Museum de Proefkolonie in Frederiksoord

1

Museum de Proefkolonie

Museum de Proefkolonie – geopend in 2019 – is een groots opgezet bezoekerscentrum met een multimediale beleving dat het verhaal vertelt van de kolonietijd in en om Frederiksoord en de geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid. Bezoekers worden meegenomen naar de armoede in de steden aan het begin van de negentiende eeuw. Vervolgens maken zij de reis mee van de eerste vijf kolonistengezinnen die in oktober 1818 in Frederiksoord aankwamen. Bezoekers kunnen hier achterhalen of ze zelf een nazaat van kolonisten zijn en, zo ja, zien waar hun voorouders hebben gewoond. Het museum is niet alleen het ideale startpunt voor een bezoek aan de voormalige vrije landbouwkoloniën (Frederiksoord, Wilhelminaord, Willemsoord, Oost- en Westvierdeparten en Boschoord), maar ook aan Doldersum en Zorgvlied (landbouwinstituut) en de omliggende veengebieden waar de huttdorpen (desperadokoloniën) stonden, zoals Vledderveen, Noordwolde-Zuid, Marijekampen en Nijensleek.

2

Dokterswoning

In opdracht van de Maatschappij van Weldadigheid werd begin twintigste eeuw een grote dokterswoning gebouwd naar een ontwerp van R. van der Woerd Hzn. uit Enschede. Het pand in art-nouveaustijl is karakteristiek voor het voorzieningenniveau binnen de Maatschappij van Weldadigheid. Later kreeg het een uitbreiding in de vorm van een ondergeschikte platte aanbouw.

In 1817 werd door de Maatschappij van Weldadigheid een ziekenfonds voor kolonisten in het leven geroepen. Daarvoor betaalden zij 1 cent per persoon per week, waarvoor zij recht hadden op medische verzorging. Door de Maatschappij van Weldadigheid was een geneesheer aangesteld die tevens apothekhouder was. Wanneer kolonisten door ziekte of ouderdom niet meer in staat waren tot veldarbeid, kregen zij assistentie om hun hoeve te bewerken. De daaraan verbonden kosten werden wel in mindering gebracht op hun verdiensten uit het spinnen of andere werkzaamheden. Als het echt niet meer ging, werd het huisgezin ontbonden en werden de leden ondergebracht bij andere kolonisten.

Dokterswoning in Frederiksoord, ansichtkaart uit 1912 (collectie provincie Drenthe)

Koloniewoningen voor ambtenaren aan de Majoor van Swietenlaan in Frederiksoord (foto Miranda Drenth)

3

Koloniewoningen

Aan de Majoor van Swietenlaan staan nog diverse hoeves of koloniehuisjes die teruggaan tot de beginperiode van Frederiksoord. Inmiddels zijn ze gerestaureerd of aangepast aan de hedendaagse comforteisen. Sommige zijn in de loop der jaren voorzien van uitbouw-tjes, dakkapellen of een serre. Toch is de grondvorm nog altijd herkenbaar. De koloniehuisjes werden in een viertal typen gebouwd, met elk een woongedeelte en een stal. Elk van de aanvankelijk 53 koloniehoeves kreeg in Frederiksoord een aangrenzend perceel grond voor een moestuin en een boomgaard. Er was ruimte voor één koe en tussen de tien en twintig schapen. Johannes van den Bosch verwoordde het hele idee als volgt: *‘Een duurzaam middel om de armoede te bestrijden is ontginnen, vruchtbaar maken en bebouwen van een zekere hoeveelheid grond, omdat dit middel “uit zijnen aard productief” is. Een en ander is te*

realiseren door een gezin van zes personen de beschikking te geven over drie morgen woeste grond. Op deze hoeveelheid grond zal het gezin het noodzakelijke levensonderhoud kunnen verdienen.’

De inventaris van de koloniehuisjes was afgestemd op een gezin van maximaal zes personen met één extra stoel en wat extra serviesgoed. Eigen bezittingen meenemen was toegestaan, als het transport daarvan tenminste niet te kostbaar was. Bij aankomst werden de kolonisten zo spoedig mogelijk van nieuwe kleren voorzien. Toen echter na het eerste half jaar de kleding en inventaris werd geïnspecteerd, bleken in achttien gezinnen goederen te ontbreken. Deze waren in Steenwijk naar de Bank van Lening gebracht, terwijl het beddengoed was gebruikt om er kledingstukken van te maken. Ook werd geconstateerd dat de kleding lang niet altijd goed werd verzorgd. Maar, zo stelde de directeur vast, wat kon je verwachten van mensen die gewend waren aan slordigheid?

Op 25 augustus 1818 legde generaal Van den Bosch de allereerste steen voor de allereerste koloniewoning. Het huisje stond tegenover de herberg en werd in 1922 afgebroken. Tussen augustus en november 1818 bouwde door aannemer Oosterloo in een snel tempo 53 koloniehuisjes in een viertal ‘linies’.

Ook de woning aan de Majoor van Swietenlaan 35 in Frederiksoord behoort tot een van de oudste typen koloniehuisjes. Oorspronkelijk bestond dit uit een bakstenen woongedeelte en een aan één zijde breder stalgedeelte dat werd opgetrokken in hout op een bakstenen basis. Het woongedeelte bestond uit één vertrek: de haard met vuurplaats, twee ramen en een buitendeur. Op zolder, boven de haard, waren twee slaapkamertjes ingericht.

Van de koloniewoningen zijn er veel verdwenen of verbouwd. Op een aantal plekken zijn ze echter nog aanwezig; ze laten de bebouwingsstructuur goed zien. Dat is onder meer het geval aan de Koningin Wilhelminalaan en aan de M.A. van Naamen van Eemneslaan. De overgebleven (onaangetaste) koloniewoningen zijn veelal aangemerkt als monument en zijn in bezit van de Maatschappij van Weldadigheid.

De allereerste koloniewoning is in de loop der jaren aangepast aan modernere eisen. Rond 1875 zijn op de noordwesthoek twee slaapkamertjes aangebouwd en in 1957 zijn een toilet en douche ingebouwd. In 2006-2007 is de woning gerestaureerd en uitgebreid met een houten aanbouw voorzien van pannen, naar een ontwerp van B+O architecten in Meppel.

Ambtenarenwoning

De woningen aan het begin van de Graaf van Limburg Stirumlaan werden gebouwd voor de schrijvers, wijkmeesters en andere notabelen van de Koloniën. Ze zijn volledig in steen opgetrokken en grond voor akkerbouw ontbreekt.

Koloniewoningen voor ambtenaren aan de Majoor van Swietenlaan in Frederiksoord, ansichtkaart uit ca.1900 (collectie provincie Drenthe)

Koloniewoningen voor ambtenaren aan de Majoor van Swietenlaan in Frederiksoord (foto Miranda Drenth)

Luchtfoto van rijtje koloniewoningen aan de Majoor Van Swietenlaan
(foto Miranda Drenth)